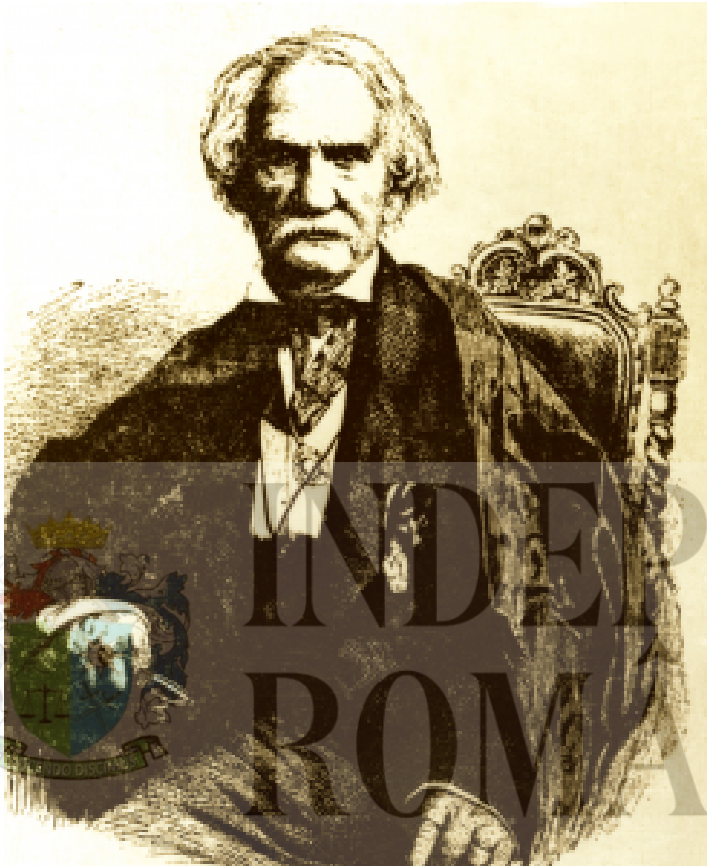

1 martie 1788 Bucovina - 12 noiembrie 1869 Iași

Cine vrea informații amănunțite despre un scriitor, o revistă, un fenomen literar din perioada de la origini până în anul 1940 consultă „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, monumentală carte a nepuizabilului critic și istoric literar George Călinescu. Dacă a intrat în posesia unor materiale demne de a fi crezute, enciclopedistul secolului al XX-lea întrebuițat, a încărcat biografia unui scriitor, a comentat opera acestuia, l-a apreciat sau nu, procedând în așa fel încât și astăzi apelăm la el pentru date, pentru o frază ori o sintagmă memorabilă.

Orice dicționar al scriitorilor români îl prezintă pe Gheorghe Asachi a se fi născut la 1 martie 1788, la Herța, în Bucovina și a murit la 12 noiembrie 1869, la Iași. Însă datele furnizate de George Călinescu sunt îmbrăcate în poveste: „O figură literară stranie și nu de ajuns de bine înțeleasă până acum a fost aceea a lui Gheorghe Asachi. Sunt unii care-i bănuiesc o origine armeană sau ruteană (<<le roumain d'Arménie>> îi ziceau malițioșii), deși știri din partea familiei lui îi dădeau o ascendență ardeleană”. Cert este că el a fost un animator al culturii noastre aflată încă într-o fază mai puțin dezvoltată. Ce realiza Ion Heliade Rădulescu în Țara Românească în domeniul culturii întreprindea și Gheorghe Asachi în Moldova și invers, aflându-se la întrecere. Dar, până la surprinderea lor în faza împingerii țării spre dezvoltare, trebuie să furnizăm câteva date despre cel care până la 1848, cel puțin, a fost în prima linie a progresului Moldovei. Îl numim pe Gheorghe Asachi poet, prozator și dramaturg, un cărturar de primă linie, cu cele mai bune intenții. Era fiul lui Lazăr sau Leon Asachievi, preot, și al Elenei (n. Ardeleanu). Familia aceasta a avut trei fii (Gheorghe, Petrachi și Daniilo) și o fiică. Gheorghe Asachi a învățat la Lemberg - polona, latina, germana (1796 - 1804). De la Universitate „n-a ieșit doctor în filosofie, dar a căpătat diploma de inginer și arhitect, construind chiar în mahalaua Halicului o casă, după cum spune Călinescu lăsând să se întrevadă o ușoară ironie. Întors la Iași, a construit casele principesei Elena Sturza-Păstrăvanu. Fiind suferind de friguri, a schimbat clima și a plecat împreună cu fratele său Daniil, la Viena unde a făcut studii de astronomie”. În 1805, la 15 decembrie, l-a văzut la Schönbrunn, la o paradă, pe Napoleon I Bonaparte. În 13 aprilie 1808 părăsește capitala Austriei, pornind spre Italia. A trecut prin Triest, Veneția, Padova, Ferrara, Bologna, Florența, Barberini, Siena, Viterbo și în dimineața zilei de 11 iunie a sosit la Roma.(...) Merse de-a dreptul la Columna lui Traian, pe care o

contemplă copleșit de gânduri... La Napoli a vizitat muzee, biblioteci, teatrul San-Carlo, biserica San Gennaro, apoi a coborât în craterul vulcanului Vezuviu, unde a aprins un steag improvizat din hârtie la flăcările înconjurătoare, aclamat cu <<viva il moldavo>> de către cei de față. (...) Într-un magazin de articole pentru pictură din Piazza di Spagna văzu întâia oară pe Bianca Milesi, dar o cunoscuse probabil în altă parte, la pictorul Keck sau în Vatican, unde copiau tablouri, după 11 octombrie 1810, când tânăra sosi la Roma, poate în salonul maicăsi, în care pătrundeau mulți artiști. (...) Bianca își făcuse un idol din Alfieri, dar s-a căsătorit cu doctorul francez Mojon, spre a muri de holeră la Paris în 1849. (...) Cosmopolită și diletantă, fata îl va purta pe Asachi prin cercurile ei. Împreună vor desena în atelierele lui Canova și vor face excursii în jurul Romei. Bianca îl îndemna să-l studieze pe Alfieri, pe care Asachi îl va cunoaște, (așa) cum arată manuscrisele lui, foarte amănunțit. Cu ea începe să rimeze, după ce însă din 1809 luase lecții de artă poetică împreună cu abatele Tarengi... Asachi a compus un sonet doamnei Blanchard, la cel de al doilea zbor aerostatic al acesteia, la 22 decembrie 1811. Poezia a fost publicată în Giornale del Campidoglio, în 16 decembrie 1812, iar poetul a fost ales membru extraordinar al Societii literare din Roma (Societa letteraria romana). Relațiile între Asachi și Bianca au fost fără îndoială platonice. Aceasta este evoluția lui Gheorghe Asachi, în perioada studiilor în Italia. Va scrie canzone italiene și sonete în stil Petrarca. S-a întors la Iași la 30 august 1812, primind slujba de referendar la Departamentul afacerilor străine. La propunerea sa „se înființă o clasă de inginerie și hotărnicie în limba română pe lângă Școala domnească de limbă greacă. În 1814, Asachi <<întâia oară a paradosit în limba română un curs de matematică teoretică și aplicație practică de geodezie și arhitectură.>> După manuale alcătuite de însuși lectorul zelos, acest curs a fost urmat chiar de fiul domnului, ori de fratele lui, Petru, de Daniil Scavinschi și de mulți alții”. Asachi s-a implicat în primele reprezentații de teatru. O pastorală (Mirtil și Hloe), prelucrată de el în limba română, după Gessner și Florian a fost pusă în scenă în casa hatmanului Costachi Ghica, la 27 decembrie 1816, având drept actori pe câțiva tineri din elita ieșeană. În calitatea lui de referendar al școalelor, Asachi a fost însărcinat de epitropie să organizeze Seminarul de la Socola (întemeiat în 1803). În acest scop a adus din Ardeal câțiva profesori, pe Vasile Popp, Vasile Fabian, Ion Manfi și Ion Costea. Începând eteria, n-a rămas decât Fabian, ceilalți s-au întors acasă, iar Asachi a emigrat, împreună cu taicăsa în Bucovina și apoi în Basarabia. La 30 noiembrie 1822 a plecat la Viena ca agent diplomatic al lui Ion Sandu Sturza, căruia îi dedicase o odă și stă acolo până prin 1827, când a devenit vel-agă. Se pare că a realizat în 1817 o căsătorie liberă cu Elena Teuber, o guvernantă a copiilor vornicului Mihai Sturza. Cu ea a avut doi copii. În 1828 s-a implicat major în înființarea Școalei normale de la Trei-Ierarhi. La 19 iunie 1829 a scos primul număr din „Albina românească”, iar la tipolitografia „Albina” (1832) îi apar diferite traduceri și în 1836, primele volume originale: „Culegere de poezii” și „Fabule alese”. În iulie 1829 a mers la București, în calitate de secretar al Comitetului Ad-hoc, iar în 1830, a călătorit la Petersburg. În 1835 a fost inaugurată Academia Mihăileană. Tot în anul 1830 vine de la Timișoara și Viena către Iași ca profesor la școala lui Gheorghe Asachi, Dimitrie Ștefan Stoika, fratele celui care va avea de data aceasta în Țara Românească o semnificativă contribuție în plan politic, militar și literar, Ștefan Christofor Stoika. Asachi a ținut o cuvântare. La 23 februarie 1837 s-a dat prima reprezentație a Teatrului Național cu piesa „Lapeirus” prelucrată de Asachi după A. de Kotzebue. Din același autor a mai tradus Asachi piesa „Fiul pierdut”, care a fost pusă în scenă în aceeași perioadă, și „Pedagogul”, comedie-vodevil care aparținea tot lui Kotzebue. Vor fi interpretate arii din Barbiere de Rossini și din Norma de Bellini. Libretul era tradus tot de Asachi. Neobosit, acesta a înființat în 1841, lângă Piatra, o fabrică de hârtie, pentru care a căpătat privilegiul pe 12 ani. La expoziția din Londra din 1862 a trimis printre altele și poezii, nuvele și litografiile ale sale. În august 1849 Asachi, pensionându-se, a demisionat din funcția de referendar al școalelor și din aceea de arhivist al statului (pe care o deținea din 1831).

Devenind adversar al revoluției și al Unirii, după 1848 Asachi a încetat de a mai fi spiritul rector al vieții intelectuale moldave. Izolat fiind, își continuă, dar fără ecou, activitatea literară, tipărind nuvelistica (inițial, în limba franceză, în 1859, ulterior, în limba română, în 1867). Ultimul an al vieții

este marcat de un gest simbolic, la optzeci și unu de ani, bătrânul cărturar ia drumul Galii și achiziționează manuscrisele lui Ion Budai-Deleanu (inclusiv Țiganiada), rămase la Lemberg. Dublată de un mare număr de traduceri și imitații, creația originală a lui Asachi este inegală: superioară dramelor (Petru Rareș, 1853; Elena Dragoș, 1863; Turnul Butului, 1863) și nuvelor istorice (Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie, 1859), poezia (Culegere de poezii, 1836) constituie cea mai autentică manifestare a clasicismului în etapa literară premodernă. Gheorghe Asachi a parcurs un moment de tranziție: de la gândirea luminilor la aceea a progresului de la 1848 și de la epigonismul neoclasic la universul romantic. Impresia de figură stranie pe care i-o lăsa lui George Călinescu se datorează, probabil, tocmai reacțiilor față de o atare realitate. Descifrarea individualității scriitorului trebuie realizată din interior, din unghiul structurii sale intime. La baza viziunii sale asupra vieții, Asachi a așezat un sistem etic unitar, axat pe ideea de virtute, având ca om înclinații înnăscute spre puritate și adevăr imuabil. Descoperirea de sine s-a produs în perioada studiilor italiene, prin întâlnirea cu arta și cu iubirea. Dacă pentru Gheorghe Șincai și Petru Maior Italia a fost patria strămoșilor, pentru sufletul de artist al lui Asachi aceeași țară a devenit patria perfecțiunii și a frumosului etern. El a avut norocul să-i frecventeze pe clasici, să se formeze într-un mediu clasic. A selectat din marile valori. Din registrul vast al lecturilor, extinse de la clasicii grecolatini la romanticii zilei, Asachi a ales pe Horațiu și Petrarca, pe Alfieri, care-i oferă o mare lecție de morală și patriotism, pe Rousseau, Voltaire, Condillac, pe Gray, Ossian, Hugo, Mickiewicz, asimilând de la ei acele puncte care nu veneau în conflict cu propriile-i convingeri de iluminist întârziat ce se manifestă prin abnegație și dăruire pe altarul sacru al culturii. Pentru Asachi, datoria devine ideal. El a construit totul din temelii, ajungând reala personalitate culturală a vremii. Îmbătrânind, a rămas inflexibil în convingeri, fidel sieși și Regulamentului Organic. La fel se manifestă și în creația sa artistică, păstrând nota de clasicism structural, dar și cultivat., infuzat pentru prima oară în mod conștient literaturii române. În climatul fanariot saturat de anacreontism, poezia lui Asachi, de o muzicalitate nouă și gravă, inedită ca idei și forme poetice și cu mari merite sub raportul versificației, se ivește dintr-o lume a spiritului și armoniei „situându-l pe scriitor printre cele mai înzestrate condeie” și constituind, cu toate șovăielile de limbă „un adevărat eveniment literar.” (Paul Cornea). Ea este concepută în lumina unei teorii clasice: „Îndreptat de pilde clasice și de firea limbei - afirmă Asachi în 1836 - m-am sârguit a urma sistemului care cere ca poezia, ce este produsul cel mai ales al cugetării prin simțire înălțată, să răsune prin ziceri elegante și armonioase.” Cea mai pură întrupare a acestui crez o constituie poezia de dragoste. Versurile inspirate de platonica iubire pentru Bianca Mileșu - Leuca - propun un nou ideal erotic și aduc câteva note profund definitorii, ce revin, în parte, la Alecsandri: înălțarea dragostei la valorile absolute, asocierea ei la valorile astrale, asocierea la lumină și armonie, apropierea de om și natură, „...se prelungesc unul în altul și se spiritualizează reciproc”. (Dimitrie Popovici) Iubirea va fi înțeleasă în genul Dante-Beatrice.

În ciclul Leucă și în unele poezii anacreontice, cultul pentru nobila milaneză se prelungește în cultul pentru Italia - vatra strămoșească. Nicolae Iorga aprecia - prin semnificația patriotică, versurile „La Tibru” sau „Cătră Italia” a se desfășura solemn, în viitoarele cadențe ale poeziei lui Grigore Alexandrescu: „Vă urez frumoase țărături ale Ausoniei antice/ Congiurate cu mări gemeni, împărțite d-Apenin”. Cu timbrul ei nou, prefigurându-l uneori pe Eminescu: „Și mie lin luceafărul/ Din cer va să-mi străluce/ Când dulce-a fi d-o patimă/ Aminte a-și aduce”. Erotica devine partea caracteristică a creației lui Asachi. Intenția poetului este, pe o latură a versurilor lui, a fi programatică, utilă: „Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură/ Fermecându-ne, adapă d-o înaltă-nvățătură”. (Cătră patrie) Se înscriu în clasicism multe poezii ocazionale ale lui Asachi: ode, imnuri, sonete (printre care și primul sonet din literatura noastră, „1821”, intitulat ulterior „La introducerea limbei românești în publica învățătură”), fabule și satire, cel mai adesea imitate. Se arată o poezie filtrată de cugetare, cu un puternic aspect etic, de sorginte iluministă. Spre 1830, poezia lui Asachi capătă caracter preromantic și romantic, deoarece inspirația venea dinspre Gray, Ossian, Mickiewicz. Scriitorul își diversifică tematica, abordează trecutul istoric, tradițiile, natura, experimentând unele specii

literare: elegia, meditația, balada, legenda istorică. Intenția rămâne, dar mai trebuia lucrat la realizarea estetică, spre exemplu, în „Elegie scrisă pe țintirimea unui sat”, imitată după Gray, „Mormântul”, „Primăvara” cu sonuri eminesciene („Deșarte-s măgulirile/ Ce trec peste pământ/ ca o săgeată repede/ Pe aripe de vânt”), „Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamț”, „Turnul Butului”, ambele pornind de la Mickiewicz, și, dincolo de orice model, poemul în proză „Meditația unui îmbătrânit poet” (1839), „splendidă mostră de lirism al senectuții, fără pereche în epocă” (Paul Cornea). În esență, opera lui Asachi rămâne clasică, mai mult alături de aceea a lui Costache Conachi, Iancu Văcărescu, Barbu Paris Mumuleanu, înscriindu-se în etapa de tranziție decât în perioada nouă a romanticilor. Ideologia sa a rămas în limitele iluministe, la fel creația, deși deschisă spre noile orizonturi, rămâne subordonată unui ideal clasic. Gheorghe Asachi s-a dovedit foarte necesar în dezvoltarea culturii noastre la începutul secolului al XIX-lea.

Cleopatra Luca

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*